

Həsən Həsənov – 85

Azərbaycan Akademik Milli Dram Teatrında görkəmli ictimai-siyasi, dövlət xadimi, tarixçi və dramaturq Həsən Həsənovun “Qürbətdən gələn məktublar” tamaşası sevimli soydaşımızın sənət hesabı olaraq nümayiş olundu. Tamaşa görkəmli ictimai xadimin anadan olmasının 85 illiyinə həsr olunmuşdu. Tamaşadan əvvəl çıxış edən Milli Məclisin vitse-spikeri, akademik Rafael Hüseynov Həsən Həsənovun həyat yolu, ictimai-siyasi fəaliyyəti haqqında geniş və müfəssəl çıxış etdi və Həsən Əziz oğlunun həm də “xalqın əziz oğlu” olduğunu vurğuladı.

Tamaşanın quruluşçu rejissoru Xalq artisti Mərahim Fərzəlibəyovdur. Qürbət mövzusu bu əsərdə Azərbaycan maarifçilik hərəkatının öncülü, dramaturgiyamızın əsasını qoymuş Mirzə Fətəli Axundzadənin və oğlu Rəşidin həyatı fonunda təqdim edilir. Bu tarixi şəxsiyyətlərin həyatı hamımıza məlumdur. Bilirik ki, Mirzə Fətəlinin oğlu

da psixoloji dramatism qabarıq verilmişdi. Müəyyən fərqli aktyorluq üslublarına rəğmən ifaçıların hamısı obrazları daxili ehtirasla, dinamik coşqunluqla, emosional dramatizmlə oynayırdı.

Atalar və oğullar problemi Mirzə Fətəli ilə oğlundan da yan keçməyib. Lakin bu konflikt dərinləşməyib. Rəşid bəy atası-

burada Firəngiz (Əməkdar artist Vəfa Zeynalova adlı sevgilisi var, onlar bir-birlərini sevirlər. Lakin Mirzə Fətəli (Xalq artisti Əli Nur) oğlunun elm dalınca getmək istəyini təmkinlə qarşılayır.

Rəşid Brüsseldə Fransuaza adlı qızla tanış olur və aralarında eşq münasibətləri yaranır. Rəşid vətəndə qoyub gəldiyi Firən-

pauzadan, gərgin sükutdan yerində, məqamında istifadə edir. Əli Nur səhnədə sükutun da haqqını verir, o sükutu mənalandırır. Şübhəsiz, Əli Nur geniş diapazonlu aktyordur və bu tamaşada da Mirzə Fətəlinin yaşantılarını öz içindən keçirərək, özünün-küləşdirərək tamaşaçıya təqdim edir. Böyük dramaturqun son nəfəsində oğluna de-

Dövlət xadiminin sənət hesabı

“Qürbətdən gələn məktublar”da Vətən sevgisi

Rəşid bəy yol mühəndisi idi. Sankt-Peterburqda təhsil almışdı, Belçikaya oxumaq üçün getsə də, təhsilini yarımçıq qoyub Tiflisə qayıtmışdı, atasının məsləkinə uyğun olaraq Rusiya imperiyasının məmurlarından olmuşdu.

Rəşid bəy Brüsseldə təhsil aldığı dövrdə oradan mütəmadi olaraq atasına məktublar yazırdı. Həsən müəllim pyesi məhz bu məktublar əsasında qələmə alıb. Mən bu tamaşanı ideoloji dram janrı kimi qəbul etdim. Romantik məhəbbət Rəşidin milli düşüncəsi kontekstində konfliktə cəlb olunur. Əməkdar artist Elşən Cəbrayilov bu rolun öhdəsindən uğurla gəlir. Bundan əvvəl onu Qoqolun “Müfəttiş” tamaşasında Xlestakov rolunda görmüşdüm və bu gənc

aktyorun oyun tərzinə heyran olmuşdum. Bilənlər bilir, məlumatı olmayanlara xatırladaq ki, Elşən unudulmaz aktyorumuz Şahin Cəbrayilovun oğludur.

Elşən Rəşidi coşqun temperamentlə, romantik teatr poetikasının estetik prinsipləri əsasında oynayırdı. O, öz əqidə, məslək mübarizəsində kifayət qədər qətiyyətli olmağına baxmayaraq, romantik duyğularını da gizlətmir. Aktyor obrazın ifası üçün seçdiyi romantik boyaları realist ifadə vasitələri ilə sintezdə təqdim edir.

Aktyor ansamblında hər ifaçı öz rolundakı ideya yükünü və məqsədi düzgün icra etməklə tamaşanın bədii konsepsiyasına və rejissorun ali məqsədinə yaradıcılıqla bütövlük verməyə səylə çalışırdı. Tamaşa-

nın maarifçilik missiyasını dərinləndirən dərk edirdi və təbii olaraq gənclikdən doğan radikalizmlə bəzən atasının fikrləriylə razılaşmırdı. Həzrət Əlinin məşhur bir deyimini var: “Uşaqlar valideynlərindən daha çox öz zamanələrinə bənzəyirlər”. Rəşid bəy də öz zamanəsinin övladı idi. Bu zaman isə olduqca ziddiyyətli idi və onun da qismətinə belə bir müəkkəb dövr düşmüşdü.

Rəşid bəyin xaricə oxumağa getməsi səhnəsi yadıma Mirzə Fətəli Axundzadənin “Hekayəti Müsyö Jordan həkimi-nəbatat və dərviş Məstəli şah cadükuni məşhur” komediyasında Şahbaz bəyin Parisə oxumağa getməsilə bağlı situasiyanı salır. Tubu xanım (Xalq artisti Laləzar Mustafayeva) oğlunun xaricə getməsini istəmir. Onun

gizi də unuda bilmir. Onun mənəvi tərəddüdləri, daxili çirpintıları Elşən Cəbrayilovun ifasında son dərəcə təbii idi.

Patrik obrazını yaranan istedadlı aktyor Elçin Əfəndi də özünəməxsus oyun plastikasi nümayiş etdirir. O, tamaşadan əvvəl ayağını zədələmişdi, yeriməkdə çətinlik çəkirdi. Düşündürdük ki, bəs səhnədə necə gəzəcək? Tamaşa boyu onun ayağının zədəli olması zərrə qədər hiss olunmadı. Səhnənin cazibə qüvvəsi öz sözünü demişdi.

Xalq artisti Əli Nurun ifasında Mirzə Fətəli Axundzadəni ailə daxilində görürük. Lakin aktyor böyük dramaturqun millətin gələcək taleyi ilə bağlı narahatlığını, itzi-rab və intizarını mimikalarıyla, səhnə mi-zanları ilə son dərəcə ustalıqla göstərə bilir,

dikləri də tamaşaçını son dərəcə mütəəssir edir: “Mən islama deyil, cəhalətə, xurafata qarşı mübarizə aparmışam, oğul”.

Ömrünü xalqın maariflənməsinə həsr etmiş Mirzə Fətəlinin gələcəklə bağlı narahatlıqları aktyor ifasında son dərəcə təbii boyalarla canlandırılır.

Mirzə Fətəlinin xalqın taleyində oynadığı rol bu tamaşada öz bədii əksini tapır. Kəlağayı isə tamaşada son dərəcə uğurlu tapıntıdır və milli element olaraq Rəşid bəyin nə qədər vətənə, milli gələcəklərə bağlı olduğunu simvolizə edir. Kəlağayı şərqlə qərb arasındakı vacib elementdir, dramaturq bu faktordan ustalıqla istifadə edərək Rəşid bəyin milli duyğularını önə çəkir.

Rejissor Axundzadənin xurafatla mübarizəsinin məqsəd aydınlığını aktyor ansamblının ümumi oyun prinsipində tam dolğunluğu ilə realizə edə bilib. İdeya qabartmaları Nəcəfin, Rəşidin, Axundzadənin replikalarında özünü büruzə verir. Nəticədə, dərin mənə yükü daşıyan forma-kompozisiya alınıb.

Qürbət arxetipi Mirzə Fətəlinin və Rəşid bəyin xarakterini açmaq, tamaşanın mahiyyətini anlamaq baxımından son dərəcə mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Bir sözlə, “Qürbətdən gələn məktublar” Azərbaycan Milli teatrının ən yaddaqalan tarixi tamaşalarından biridir.

Kənan HACI,
yazıçı-dramaturq